

Indlæg ved Selskabet for Kirkerets møde, Århus Universitet 1.10.2012

'Den eksisterende regulering af trossamfund og evt. ønsker om ændring af disse'.
Af Bent Hylleberg, Baptistkirken.

Indledning

Tak for indbydelsen til at være med, når det gælder om at tænke fremtidige vilkår 'for de fra Folkekirken afvigende trossamfund' (Grundlovens § 69) i et kirkerets-perspektiv. I min tradition – baptsismen, hvor vi som kirke principielt aldrig kan optræde som nationalkirke og derfor her i landet kaldes 'frikirke' – har kirkeret ikke været højt prioriteret. Når det gælder baptsismens kirkesyn, har begreber som 'frihed, lighed og broderskab' altid været grundlæggende. Baptsister har – længe før der var noget, der hed den franske revolution – fyldt disse begreber med et indhold, der er hentet ud af Det Ny Testamente. Friheden er sat med evangeliet (2. trosartikel), ligheden med skabelsestanken (1. trosartikel) og fælleskabet med Helligånden og kirken (3. trosartikel). I et sådant perspektiv er alle tre begreber selvsagt grundlæggende for baptsister overalt – ikke kun på det personlige og kirkelige plan, men også for samspillet mellem kirke og kultur, herunder for kirkens forhold til stat og lovgivning.¹

I dette indlæg vil jeg gå historisk til værks. Først opsummerer jeg, hvordan baptsister har forvaltet friheds- og lighedstanken. Derpå skitserer jeg, hvad danske baptsister officielt har ment og sagt, når det gælder forholdet til stat og lovgivning. Til sidst vil jeg skitsere de veje, som jeg mener flertallet af frikirker – herunder min egen – ønsker at gå, når det gælder en fremadrettet dansk religionspolitik, herunder en kommende revision af Grundloven.

Historisk baggrund

Den del af kirkeretten, der har engageret baptsister, har haft med disse begreber at gøre: Frihed, lighed og fælleskab. Religionsfrihed og menneskerettigheder hører til den genetiske udrustning. Det skyldes ikke mindst, at baptsister i Europa siden reformationen har levet i minoritetskirker, der oftest blev forfulgt af de forskellige territoriale nationalkirker. I en sådan situation blev det allerede i 1500-tallet en såkaldt 'anabaptist', den sydtyske teolog Balthazar Hübmaier, der formulerede kravet om almindelig religionsfrihed både for samtidens kristne, jøder og muslimer². I begyndelsen af 1600-tallet var det

¹ For Grundtvig fx forholdt det sig anderledes. Han mente, at frihed, lighed og broderskab var udtryk for 'topmaalt Daarskab', idet han antog, at begreberne stammede fra oplysningstidens og revolutionstidens tænkning. Se Jens Rasmussen: *'Religionstolerance og religionsfrihed'*, Syddansk Universitetsforlag 2009, s. 164 og 198.

² Det skete i skriftet *'Om kætterne og dem, der brænder dem'* (1524). Se hertil min artikel: *'Kirkernes rolle i et fremtidigt Europa'*, Det Mellemkirkelige Råds årbog 2002-03, s. 72ff.

baptisten Thomas Helwyz, der først formulerede det samme krav i England³. Begge blev martyrer for deres indsats. Kort efter i 1639 skabte baptisten Roger Williams i Amerika det første territoriale område, Rhode Island, hvor han proklamerede både politisk og religiøs frihed for såvel troende som ateister.⁴

I en dansk sammenhæng blev det også en baptist, nemlig P. C. Mønster, der som den første i sommeren 1840 skrev en ansøgning om religionsfrihed for alle i Danmark. Han indsendte den til Stænderforsamlingen i Roskilde. Den bar titlen: 'Andragende om fuld Religionsfrihed for Danmark'.⁵ Det skete kun et halvt år efter, at Mønster var blevet forstander for den første nordiske baptistmenighed, der blev dannet i København i slutningen af 1839 – altså ti år før juni-grundloven så dagens lys. Fordi Mønster var blevet baptist, blev han efter gældende love fængslet i fem omgange, i alt to år. Og fordi Sjællands biskop, J. P. Mynster, ikke ønskede 'at vidtløftiggjøre Forhandlingerne' i Roskilde 'over disse som oftest ubetydelige Sager', blev P. C. Mønsters 'Andragende' end ikke oplæst. De følgende ti år blev flere af baptisternes børn, der 'henlaae udøbte', tvangsdøbt af kirkens og kongens embedsmænd, nogle prædikanter blev sat fast på vand og brød, deres hus og hjem blev undertiden udpantet – men baptisternes 'civile ulydighed' standsede ikke. I 1849 var der 1.000 døbte baptister i kongeriget. Det er en tanke værd, at sådanne vilkår for Grundlovens såkaldte 'afvigere' kun ligger 5-6 generationer bag os i et dansk perspektiv.

Inden jeg skitserer en fremadrettet religionspolitik her til lands, er det nyttigt at vide, hvad P. C. Mønsters 'Andragende' gik ud på. Han beder i 1840 udtrykkeligt om 'Religionsfrihed for Danmark, som den haves i England'. Og han ansøger om, at 'det tillades enhver at udtræde af Statskirkens Samfund og efter eget Godtbefindende indtræde i en Dissentmenighed, eller slet ingen kirkeligt Samfund tilhøre'. Samtidig tilføjer han ikke uden ironi, at han 'selv personlig ikke egentlig trænger til denne Frihed; thi jeg have vovet at tage den, idet jeg er udtraadt af den danske Statskirke'.

Men kongen skal ikke blot give religionsfrihed for mindretallenes skyld. Mønster peger på to andre forhold, som religionsfriheden især bliver afgørende for. Dels gavner religionsfrihed den kultur og det samfund, hvortil den gives: 'Det er en Kjendsgjerning, grundet paa over 200 Aars Erfaring, at Religions-

³ Per Nørgaard: *'Religionsfrihed og frikirkerne'*, Nyt Synspunkt 25, DMS-Forlag, Hellerup 1986, s. 55ff. Helwyz skrift hed *'The Mystery of Iniquity'* eller *'Uretfærdighedens Hemmelighed'*. Om denne hedder det hos Per Nørgaard: *'Hemmeligheden bag religionskrigenes myrderier er, at fyrsten tror, at han kan tvinge folk i religiøse spørgsmål'* (s.56).

⁴ Walter B. Shurden (Ed.): *Proclaiming the Baptist Vision. Religious Liberty*, Smyth & Helwys, Georgia USA, 1997, s. 13ff.

⁵ Se mine fremstillinger: *'P. C. Mønsters ansøgning om religionsfrihed 1840'* i Kirkehistoriske Samlinger 1999, s. 117-132, og *'Grundloven, baptisterne og religionsfriheden'* i Religionsfrihed i 150 år, Ælnoths Skriftserie nr. 9, 1999, s. 62-91, samt *'P. C. Mønster'*, Føltveds Forlag 1978. Se også Jens Rasmussen (note 1), hvor han sidestiller Grundtvig og Mønster som forkæmpere for religionsfriheden – omend for hver sin udgave – forud for Grundloven af 1849, s. 17ff.

friheden i England er et Gode, der har haft den frieste og bedste Udvikling af sand borgerlig Kraft, Virksomhed og Troskab for Land og Rige i sit Følge'. Dels fremmer religionsfrihed det budskab, som kirkerne ønsker troet og efterlevet i folket; det gælder endog statskirken: 'Det Livsrøre, der nu udvikler sig [på grund af fuld religionsfrihed] i den engelske Statskirke, især med Hensyn til Missionen, er ligefrem en Efterligning og Medbeilerkamp med Dissenterne'. Men ikke mindst demonstrerer udviklingen i England, at religionsfrihed skaber en livsnødvendig grænsedragning mellem 'den engelske Regjering' og 'Geistligheden i Statskirken'. Regeringen kunne – hvor staten og nationalkirken adskilles – sætte nationalkirken på plads, når dens biskopper – jævnfør Sjællands biskop Mynster! – 'raabte Fængsel, Forviisning, Baal og Brand for Dissenterne'.

Mønster kendte meget vel Grundtvigs nylige ansøgning om sognebåndsløsning, som Stænderforsamlingen havde afvist som 'noget 'Splinternyt', der altsaa ingen historisk Hjemmel havde for sin Gavnlighed'. Men denne 'nordiske frihed' var ikke tilstrækkelig for P. C. Mønster. Han argumenterede for 'den engelske og amerikanske frihed' – engelsk i dens historiske udgangspunkt, men med en amerikansk målsætning, idet religionsfrihed betyder alle religionssamfunds uafhængighed af en konfessionsløs statsmagt. Frihed og lighed hører sammen.⁶

Da Grundlovens kap. VII om religionsfriheden blev udformet havde danske baptister selvsagt ingen direkte indflydelse! Vi véd ikke meget om, hvordan de vurderede den nye 'frihed uden lighed'. Et enkelt udsagn fra 1849 indikerer, i hvilken retning vinden blæste for friheden: 'Der er en paragraf, som siger, at de, der afviger fra Statskirken, kan styres i henhold til følgelove. Så myndighederne vil stadig styre i henhold til love, der eksisterer nu, kun er de indstillede på at give lidt mere frihed end før. Præsterne har dog ikke længere magt til at tage al frihed fra folket. De er ikke i stand til at undertrykke de sandhedsfrø, som er blevet sået. De har spredt sig, og de vil sprede sig endnu mere'.⁷ – I det perspektiv arbejder vi stadig mere end 160 år efter juni-grundlovens løfter.

Valg af perspektiv

Gennem disse mere end 160 år har det danske samfund grundlæggende ændret karakter. Forandringerne skal ikke belyses her, men sekularisering, internationalisering med tilhørende menneskerettigheder samt EU-lovgivningen spiller med. Hvad danske kirker angår, gik udviklingen fra det kirkeligt-konfessionelle lutherske diktatur over en folkekirkelig tolerance overfor andre kristne kirker hen imod et konstruktivt økumenisk klima mellem kirkerne.

⁶ P. C. Mønster nævner eksplicit religionsfrihedens gavnlige virkning 'i sine Følger for England og Nordamerika'. Om den 'amerikanske frihed' se William R. Estep: *Revolution within the Revolution, The First Amendment in Historical Context 1612-1789*, Eerdmans, Michigan, 1990. The first Amendment lyder: 'Congress shall make no law respecting the establishment of religion or prohibiting the free exercise thereof'.

⁷ Udsagn af A. P. Førster. Se min bog *Førsters breve*, Føltveds Forlag, Brande 1984, s. 92.

Hertil følger sig efterhånden – især på det seneste – en mangfoldighed af religiøse trossamfund med baggrund i verdensreligionerne, ikke mindst islam, der i dag har ¼ mill. tilhængere. Alt dette har sammen med en vilkårlig administrativ praksis fra Kirkeministeriets side, når det gælder anerkendelse eller godkendelse af de herværende trossamfund⁸, fremmet behovet for at se på religionsfrihed og -lighed i et fremadrettet perspektiv, herunder at drøfte om tiden nu er inde til at udfylde Grundlovens løfteparagraf (§ 69) ved lovgivning.

Når jeg forsøger dette, kan jeg vælge at gå én af to veje. Jeg kan vælge den økumeniske tilgang – nemlig det perspektiv, som jeg sammen med andre arbejder med i regi af Danske Kirkers Råd. Her er jeg medlem af det udvalg, der beskæftiger sig med mindretals-kirkernes forhold. Udvalget hedder 'Frihed og lige vilkår'. Arbejdet består i at identificere og ændre de 'særlige vilkår', som mindretalskirkerne har, når vi sammenligner os med Folkekirken. Vi arbejder med tiltag, der udfylder Grundlovens § 69: 'De fra Folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes ved lov'. Når jeg taler om en 'økumenisk tilgang', skyldes det, at vi arbejder for 'lige vilkår' under den forudsætning, at vi ikke vil bidrage til, at én af DKRs medlemskirker – Folkekirken – bliver ringere stillet end tilfældet er i dag. I det perspektiv arbejder vi på, at de 'særlige vilkår', som mindretalskirkerne stadig har, kan ændres til 'lige vilkår' med Folkekirken på områder, hvor det tjener mindretalskirkerens interesser. Vi ønsker altså ikke, at mindretalskirkerne får folkekirkelignende bindinger til staten. På den anden side ser vi naturligvis gerne, at Folkekirken får samme frihed, som de øvrige kirker har i forhold til staten. Men det er en opgave for Folkekirken selv.

Jeg kan imidlertid også vælge at udfolde en anden tilgang, som Grundloven gør mulig, og som frikirkerne undertiden har valgt – det forenings-perspektiv, der ligger som en mulighed i Grundlovens § 67: 'Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden'. – I det følgende tager jeg udgangspunkt i danske baptisters bidrag til diskussionen om, hvilket vejvalg der er det mest optimale.

Baptistkirken og § 69

Først godt og vel 100 år efter Juni-grundloven så dagens lys, fik Baptistkirken i 1952 – efter gentagne ansøgninger gennem alle årene⁹ – status som 'aner-

⁸ Se Lisbet Christoffersen: *'Ved lov?'*, Ugeskrift for Retsvæsen, 1998, s. 505ff.

⁹ Baptistkirken havde ansøgt mindst tre gange tidligere, nemlig 1855, 1863 og 1902. Sidste gang afslog ministeriet efter 'gentagne Gange at have Brevvekslet med Biskoppen over Sjællands Stift om Sagen'. P. Olsen, den daværende leder, var rasende: 'Hvad i Alverden har Biskopperne med de sager at gøre? Her i Danmark er der den slemme Skyggeside ved Forbindelsen mellem Kirke og Stat, at den skaber Tumbleplads for det Overmod og den Magtbrynde, som vor Statskirke-Gejstlighed altid optræder med. Her møder vi ikke Retten,

kendt trossamfund'. Tre år forinden – 'i anledning af Hundredeaarsjubilæet for Danmarks Forfatning og den forestaaende Revision af Grundloven' – vedtog Baptistkirkens årsmøde en resolution, hvori den henvendte sig til 'Regering og Rigsdag' med begæring om 'at gennemføre en fuldtud demokratisk Grundlov'. I henvendelsen begærede baptisterne dels en adskillelse af kirkelige og borgerlige funktioner, herunder at 'der indføres Civilregistre, der samvirker med alle Kirkesamfunds Kirkebogsførere'. Og dels ønskede de 'ved Lov' samme mulighed for alle frikirker til at opnå status som anerkendt trossamfund. Herved ville frikirkernes medlemmer opnå samme borgerlige rettigheder som Folkekirkes medlemmer – fx ret til at undervise i kristendom i skolerne, hvor undervisningen 'ved Lov' skulle gøres 'interkonfessionel og saglig', og ret til 'samme økonomiske Betingelser ved Køb af Gravplads uden hensyn til Trosbekendelse'. Endelig ønskede de, at Folkekirkes formynderi og chikane skulle afskaffes – fx skulle Københavns biskop ikke 'censurere alle kirkelige Bøger, som maa kolporteres i Danmark', og der skulle åbnes mulighed for, at 'Indrejse- og Opholdstilladelse for Medlemmer af Frikirkesamfund fra Udlandet kan ordnes uden de folkekirkelige Myndigheders Medvirken'.

Resolutionen indeholdt ikke noget generelt krav om, at 'de fra Folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes ved lov' (§ 69) – altså om udfyldelse af løfteparagraffen – men diskrimination og ulige vilkår skulle minimeres, også selvom 'man bevarer den lutherske Kirkes privilegerede Stilling i Grundloven'.¹⁰ Resolutionen gentog et næsten 50 år gammelt forlangende fra 1903. Da kirke- og undervisningsminister I. C. Christensen dengang overlod til 'Det kirkelige Udvalg' at overveje, hvorledes 'Grundlovens Løfteparagraf om en Dissenterlov kan opfyldes', udtalte Baptistkirkens årsmøde, at 'vi ikke roligt skulde lade Kultusministeriet og de kirkelige Autoriteter bestemme over os'.¹¹

Ved grundlovsjubilæet i 1999 var det stadig nødvendigt, at nogle af de samme forhold blev påtalt i endnu en resolution fra Baptistkirkens årsmøde. Denne gang blev løfteparagraffen eksplicit nævnt: 'Omkring Folkekirken og andre trossamfund indeholder Grundloven løfteparagraffer, der kalder på et initiativ fra lovgivningsmagten'. Nu var det i endnu højere grad ligheden mellem trossamfundene, der var det gennemgående tema: 'Vi konstaterer, at lighedsprincipperne endnu ikke er gennemført på det religiøse område. Vi undrer os over, at politikere i både regering og folketing tilsyneladende accepterer uligheder på det religiøse område alene med henvisning til, at 'et stort flertal alligevel tilhører Folkekirken'. Vi finder en sådan argumentation uacceptabel og påpeger, at ingen politiker ville finde sig i denne argumentation på andre områder end det religiøse'. Herpå påpeger resolutionen to specifikke områder,

men Magten, Statsmagten og Kirkemagten Arm i Arm'. Se Bent Hylleberg og Bjarne Møller Jørgensen: *'Et kirkesamfund bliver til'*, Føltveds Forlag 1989, s. 79, 205, 230f, 308f og 335ff.

¹⁰ Til denne resolution, se *'Baptisternes Aarvog 1949'*, København, s. 59-60.

¹¹ Se *'Et kirkesamfund bliver til'* (note 9), s. 230.

hvor baptisterne ønsker ændringer. Dels er 'den civile registrering af landets borgere en almen samfundsopgave, som ikke bør lægges hen til ét bestemt trossamfund'. Og dels 'bør tildeling af vielsesret med borgerlig gyldighed afskaffes' for alle trossamfund, idet 'staten ikke bør sammenblende kirkelige (religiøse) ritualer og den borgerlige registrering af indgåelse af ægteskaber'. Resolutionen sluttede med igen at fremhæve det overordnede perspektiv: 'Vi glæder os over at leve i et samfund, hvor selv små mindretal har ret til at udtale sig og blive hørt. Vi ser derfor frem til en snarlig revision af Grundloven, så ligheden også kommer til udtryk på det religiøse område'.¹²

Når Baptistkirken i 1999 eksplicit pegede på udfyldelsen af Grundlovens § 69, skyldtes det erfaringer, som hørte 1990'erne til. Via Danske Kirkers Samråd (DKS) forsøgte folke- og frikirker sammen at skabe forståelse for mindretalskirkernes ulige vilkår via den politiske samtale, idet vi forelagde 'standardproblemerne' for de skiftende kirkeministre. Jeg har andetsteds¹³ redegjort for de skiftende kirkeministres – Birte Weiss, Ole Vig Jensens og Margrethe Vestagers – mangel på velvilje til at gå i dialog med DKS om 'problemer, der i hverdagen fremkalder diskrimination' overfor frikirkernes medlemmer. Af korrespondancen mellem DKS og de nævnte kirkeministre fremgår ikke blot, at ingen af disse ønskede at investere tid og kræfter i problemstillingen, men den afslører tillige en sådan arrogance, at DKS sidst i 1990'erne besluttede at skifte strategi. I en situation, hvor hverken politikere eller administration stillede sig til rådighed med indsigt og vilje til forandringer, valgte vi at arbejde med jura og lovgivning. Som følge heraf inddrog vi nu kirkerets-eksperter i det økumeniske arbejde – det arbejde, der lægger op til, at kirkerne fra 2013 skal drøfte, hvad en lovgivning i henhold til § 69 kan indeholde. Det er på baggrund af disse DKS-erfaringer fra 1990'erne, at Baptistkirkens resolution fra grundlovsjubilæet i 1999 eksplicit inddrager § 69 som et evt. vejvalg også for baptister.

De nævnte erfaringer op gennem 1990'erne skal også ses som baggrund for, at Baptistkirken – på trods af status som anerkendt trossamfund med ret og pligt til at føre ministerialbøger – for første gang i en resolution indskrev kravet om, at tildeling af vielsesret med borgerlig gyldighed bør afskaffes for alle trossamfund. Sagen var den, at ingen andre kirker end Folkekirken blev inddraget i arbejdet med indførelsen af Den Ny Kirkebog. Da vi i DKS bad Kirkeministeriet om en orientering i en sag, som alle anerkendte trossamfund var direkte part i, fik vi i 1998 at vide, at kirkerne ville høre nærmere, 'såfremt det skønnes nødvendigt' (underforstået af ministeriet). Men hverken DKS eller kirkerne hørte noget. På denne baggrund skal to yderligere tiltag blandt baptister forstås.

¹² Resolutionen er optrykt i *'baptist'*, nr. 31/1999, s. 7.

¹³ Se Holger Lam (red): *'En levende mangfoldighed'*. Brudstykker af en økumenisk historie i Danmark 1989-2005', Aros 2007, s. 239ff.

I 2006 stillede Baptistkirken følgende spørgsmål til Kirkeministeriet: 'Hvilke kirkeretlige konsekvenser vil det have for Baptistkirken i Danmark, såfremt kirkens kompetente forsamling beslutter sig for at tilbagelevere de kirken tillagte rettigheder til at foretage navneregistrering og føre kirkebog i henhold til herom gældende regler?'¹⁴ Siden da har Baptistkirken forhandlet med forskellige ministerier uden, at noget svar på 6. år er givet, fordi ministerierne ikke véd, hvordan 'afregistrering' kan finde sted.

Den form for inert i mødet med administrative myndigheder havde unge baptistfamilier – med P. C. Mønsters blod i årerne og med deres nyfødte børn som våben – ikke tålmodighed til at udvise i 2005, da det gjaldt den lovpligtige anmeldelse af deres børns fødsler til de folkekirkelige bopælsogne. De tog sagen i egen hånd, idet de nægtede at anmelde fødslerne til Folkekirkens ministerialbogsførere, i.e. præster og kordegne. Om begrundelsen for tiltaget hed det i henvendelsen til kirkeministeren: 'Det er krænkende og meget diskriminerende for ikke-medlemmer af Folkekirken, at der er tillagt en majoritetskirke dette privilegium, der i øvrigt ikke er grundlovsbestemt. Det strider efter vor opfattelse også mod alle de principper om ligebehandling og lige rettigheder, der fremgår af de internationale menneskerettigheder, som Danmark ellers bakker så bevidst og tydeligt op om. I det hele taget forekommer det at være en alvorlig anakronisme, at civile anliggender er henlagt under ét trossamfund, særligt i en tid hvor det religiøse Danmarksbillede er under hastig forandring'.¹⁵ Protesten var principiel og den handlede om at opnå religionslighed for alle borgere i et flerkulturelt samfund. Den var ikke vendt mod Folkekirken: 'Baptister værdsætter Folkekirken som en god søsterkirke og samarbejdspartner, men ikke som religiøst statsapparat'.¹⁶ Og den havde slet intet at gøre med 'muntre forestillinger om baptisters allergier' overfor kordegne, som den nye kirkeminister, Bertel Haarder, fejlagtigt antog.¹⁷ Derimod var det en civil ulydigheds-aktion, der skulle tolkes i forlængelse af 1990'ernes erfaringer. Men symptomatisk for håndtering af problemer, der hører hjemme hos 'de fra Folkekirken afvigende trossamfund', blev det igen Folkekirkens minister og dens biskopper, der strikkede en administrativ postboks-løsning sammen – mens et aftalt møde mellem Baptistkirkens ledelse og kirkeministeren blev aflyst af denne. Problemløsning i en konstruktiv dialog mellem mindretalskirkerne, politikerne og administrationen udeblev igen. Da Baptistkirken indgav hørings svar til Kirkeministeriets nye bekendtgørelse om anmeldelse af fødsler og dødsfald, sluttede hørings svaret da også: 'Vort hørings svar er således en protest imod indførelsen af en –

¹⁴ Brev fra Baptistkirken til Kirkeministeriet af 23. juni 2006.

¹⁵ Brev fra Line og Rasmus Hylleberg, 5. januar 2005, til kirkeminister Tove Fergo.

¹⁶ Baptistkirkens ledelse bakkede op om protesten og nedsatte en 'Følgegruppe', der skulle informere om hensigten med aktionen. Citatet er fra denne gruppes papir til pressen 'Ofte stillede spørgsmål', se *'baptist'* 2/2005, s. 8.

¹⁷ Berlingske Tidendes kronik 19. juni 2005 af Allan Ibsen og Rasmus Hylleberg.

fejlagtigt begrundet – overflødig funktion, der yderligere cementerer, at Folkekirken varetager en del af statsforvaltningen'.¹⁸

Baptistkirken og § 67

Siden religionsfriheden blev givet med Grundloven af 1849 har baptisterne altid skønnet på de frihedsrettigheder, der blev indskrevet i denne. Det er som påvist et relativt nyt fænomen, at kirkeret med tilhørende lovgivning (§ 69) har vakt interesse. Baptistkirken har i højere grad opfattet Grundlovens § 67 som deres 'Magna Carta': 'Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden'. Denne bestemmelse hører sammen med § 77 om ytringsfriheden, § 78 om foreningsfriheden og § 79 om forsamlingsfriheden til de frihedsrettigheder, der beskyttes af Grundloven. Der kræves ikke nogen offentligretlig forhåndsgodkendelse eller registrering for at forene sig med andre i et trossamfund, at tage til orde, at danne en forening eller at forsamle sig ubevæbnet. For fuldstændighedens skyld skal også Grundlovens § 70 nævnes: 'Ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt'. I det perspektiv er det altså muligt at virke som trossamfund uden anerkendelse, godkendelse eller registrering af nogen art.

At vælge § 67 som udgangspunkt for arbejdet med en fremtidig religionsmodel kan forebygge, at andre løber ind i nogle af Baptistkirkens negative erfaringer. For det første vil den danske model for godkendelse af trossamfund herved blive ophævet. Baptistkirkens problemer med denne model er allerede omtalt – både når det gælder de nævnte forsøg på anerkendelse og det aktuelle forsøg på at blive 'afregistreret' som anerkendt trossamfund. Og herved vil skellet mellem trossamfund – anerkendte, godkendte og ikke-godkendte – også blive ophævet. I nyere tid har Ole Espersen, kommissær for menneskerettigheder ved Østersørådet, påpeget, at en stats- eller folkekirke-ordning hurtigt kan betyde ufrihed eller følelsen af ufrihed for andre trossamfund. I den forbindelse har han kritiseret den danske model for godkendelse af trossamfund med de rettigheder en sådan godkendelse medfører: 'Jeg mener ikke, at løsningen er lovgivning. Det er 50 år for sent. Det er helt ude af takt med tiden at gøre det til en stats-opgave at definere, hvad religion er. Det findes der ingen alment accepteret definition af. Derfor bør der blot opstilles nogle få objektive kriterier for en velgørende non-profit forening. Så kan foreningen selv afgøre, om den vil kaldes religion eller ej'.¹⁹

¹⁸ Høringssvaret er dateret 10. januar 2006.

¹⁹ Citatet er fra Kristeligt Dagblad, 21. sept. 1999. Østersørapporten hed: 'Retten til religionsfrihed og religiøse foreninger. En oversigt med anbefalinger', 1999.

Det samme synspunkt har Ebbe Holm fremhævet på Baptistkirkens vegne, idet han herved samtidigt forklarer, hvorfor Baptistkirken overhovedet søgte anerkendelse: 'Der er ikke tvivl om, at minoritets-kirkerne siden 1849 har ønsket en status (anerkendelse) som kirker – og i den henseende har målt sig med Folkekirkens særlige rettigheder. Set i bakspejlet ansøgte Baptistkirken om en status som offentlig vielsesmyndighed, hvilket er i strid med grundlæggende baptistiske principper om en klar adskillelse af kirke og stat'.²⁰ Baptistkirken handlede ud fra en lighedsopfattelse, hvorved den fik folkekirkelig vielsesstatus – en status, der som allerede omtalt ikke har bragt andet end vanskeligheder, som Baptistkirken nu på 6. år søger at komme af med.

For det *andet* vil § 67 som udgangspunkt for en fremtidig religionsmodel kunne fjerne trossamfundenes frygt for, at Folketinget vedtager sådanne religionslove, der måtte få indflydelse på frikirkernes indre forhold. Når det erindres, i hvor høj grad frikirkernes forhold gennem alle år er blevet administreret uden vilje til dialog med de berørte parter, så er en sådan frygt ikke ubegrundet. Det er da også med henvisning til Grundlovens § 67, at Hans Gammeltoft-Hansen som ombudsmand har påpeget, at 'de fra Folkekirken afvigende trossamfund' har en særstilling: 'Folkekirken er det eneste trossamfund, hvor staten – ved Folketing og kirkeminister – har fuld og hel kompetence i alle anliggender. Det gælder også de indre, dvs. netop de forhold, hvor alle andre trossamfund ved Grundlovens § 67 er beskyttet mod statens indblanding'.²¹ Det er således § 67, der beskytter de øvrige trossamfund fra eventuelle politiske indgreb, ikke § 69.

Når både Grundtvig og P. C. Mønster i 1830'erne – ganske vist på hver deres måde – argumenterede for religionsfrihed, var det med det formål, at statsmagten ikke skulle kunne få mulighed for at blande sig i kirkernes indre forhold. Mønster valgte som påpeget 'den engelske model', mens Grundtvig fra 1834 formulerede det samme anliggende om frihed, da han opfandt 'den nordiske model': 'Stats-kirken' skulle som en borgerlig konfessionsløs indretning omkring frie menigheders religionsudøvelse være 'et aldeles verdsligt og juridisk Begreb', der omfattede enhver trosretning – 'christelig, jødisk, tyrkisk eller hedensk'.²² Sådan gik det som bekendt ikke. Trossamfundenes frihed blev sikret i Grundlovens § 67 om religions- og forsamlingsfrihed. Og denne frihed skulle de to løfteparagraffer yderligere sikre. Men da lovgivningsmagten begyndte at tolke 'ved lov' som 'ved love', blev der via Folketingets lovgivning skabt mulighed for, at staten kan gribe ind i kirkernes liv. Senest drøftede vi denne mulighed i år, inden loven om 'vielse af to af samme køn' blev vedtaget i Folketinget. Her henstillede Danske Kirkers Råd på kirkernes

²⁰ Ebbe Holm: 'At være trossamfund i Danmark – kræver det en lovgivning?', citeret fra et manus stilet til Danske Kirkers Råds arbejdsgruppe 'Frihed og Lige vilkår', 21. marts 2006.

²¹ Hans Gammeltoft-Hansen: 'Grundloven, religionsfriheden og Folkekirken', Kirkeretsantologi 2002, Udgivet af Selskab for Kirkeret, København 2002, s. 19.

²² Se til Grundtvigs position Jens Rasmussen (note 1), s. 24ff, 163 (hvorfra jeg citerer) og 271.

vegne, at 'der i ægteskabslovens § 16 indsættes en lovbestemmelse, der stiller trossamfund uden for Folkekirken og deres præster frit i henseende til medvirken til vielse af personer af samme køn'.²³ Henstillingen blev ikke fulgt, og de øvrige trossamfund må leve med det 'ulige vilkår', at de kun er nævnt i bemærkningerne til loven – modsat Folkekirken, der her fik en lovsikret frihed.

Blandt danske baptister er det især Ebbe Holm, der i dag argumenterer for, at Baptistkirken skal fastholde det klassiske standpunkt, som årsmødet i 1903 gentog: At 'vi ikke roligt skulde lade Kultusministeriet og de kirkelige Autoriteter bestemme over os'. Ebbe Holm er – på baggrund af sit internationale arbejde med religionsfrihed og menneskerettigheder i regi af European Baptist Federation og Baptist World Alliance – på vagt overfor de politiske magthaveres interesse i at lovgive om trossamfunds interne forhold. Han påpeger således, at den lovgivning, der de senere år har været undervejs i en række EU-lande, bekymrer disses minoritetskirker meget: 'Der opleves en form for lovgivning, hvor staten har fundet det nødvendigt at definere, hvad der forstås ved en traditionel kirke, trossamfund, sekter og dét, der er værre. ... Dette bekymrer og bliver yderligere forstærket, når man oplever, hvorledes det danske samfund og det danske folketing med en direkte henvisning til frygten for islam anser sig forpligtet og kompetent til at udarbejde en lovgivning, hvori man materielt tager stilling til, hvornår der foreligger et trossamfund med fx 'rigtigt uddannede' præster'.²⁴ Baptistkirken bør også på baggrund af internationale erfaringer være på vagt overfor opfyldelsen af § 69.

Baptistkirkens vejvalg

Når Danske Kirkers Råd i begyndelsen af 2013 indleder samtalen mellem kirkerne om udfyldelsen af § 69, vil det vise sig, hvilket vejvalg Baptistkirken vælger, når det gælder en fremtidig religionsmodel her i landet. Vejvalg eller ej – der er ingen tvivl om, hvad Baptistkirken ønsker sig af en religionsmodel i et religiøst pluralistisk samfund. Den skal *på kort sigt* være problemløsende. Blandt aktuelle problemer, der skal løses, må især følgende fremhæves²⁵: At medlemmer uden for Folkekirken er tvunget til at lade fødsler, vielser og dødsfald registrere af Folkekirken og til at betale en andel af lønningerne til Folkekirkens ansatte. Gældende regelsæt indebærer også, at det er forbundet med større omkostninger for ikke-medlemmer af Folkekirken at blive begravet på Folkekirkens kirkegårde. Diskriminerende er det tillige, at kun Folkekirkens præster uden videre kan opnå status som hospitals- og fængselspræster. Kritisabelt er det endeligt, at alle ikke-medlemmer af Folkekirken, der deltager

²³ Se Danske Kirkers Råds hørings svar til Ankestyrelsen, Familieretsafdelingen, 13. 02. 2012.

²⁴ Ebbe Holm: *'Baptistkirken med europæiske rødder – et synspunkt i samtalen'*, Kirkeretsantologi 2004, Udgivet af Selskab for Kirkeret, København og Århus 2004, s. 113.

²⁵ Se kronikken i Kristeligt Dagblad 22. august 2001: *'Frihed kræver lighed'* af Ole Thorndal, Ebbe Holm og Rasmus Hylleberg.

i en politisk afstemning om Folketingets sammensætning, indirekte er med til at vælge Folkekirken ledelse. Det er misbrug af sådanne borgeres rettigheder til et væsensfremmed formål. Herved krænkes danske borgeres ret til at være religiøst indifferente eller til at tilhøre et andet trossamfund uden at være fritaget for at skulle forholde sig til valg af Folkekirken's 'synode'.

Baptistkirkens ønsker til en fremadrettet religionsmodel kan – *på længere sigt* – formuleres i to overskrifter. For det *første* ønsker baptister, at den grundlovssikrede religionsfrihed følges af religionslighed for alle. Ebbe Holm formulerer synspunktet således: 'I mere end 150 år har vi haft religionsfrihed her i landet. I samme tidsperiode har vi levet med en grundlov og et samfund, som bygger på principper om demokrati og lighed for alle og lighed for loven. Det vil glæde og gavne det religiøse miljø og klima her i landet, såfremt de grundlovssikrede principper om lighed kunne blive gjort til genstand for en samtale mellem ligestillede. Altså ligestillede trossamfund og ligestillede trossamfunds-medlemmer. Befri Folkekirken fra stat og ministre. Først herefter vil der være udsigt til lige behandling af og lighed for lutheranere, jøder, muslimer, katolikker, ikke-troende, ortodokse og baptister'.²⁶

Grundloven indeholder to parallelle løfteparagraffer, hvor § 69 er blevet til som en konsekvens af § 66. Og den væsentligste årsag, til at Folketinget ikke har fundet anledning til at regulere de øvrige trossamfund 'ved lov', er givetvis, at der aldrig er blevet lavet en forfatning for Folkekirken, hvorved hensigten med Grundlovens § 66 blev opfyldt. Samtidigt er der måske også tale om en prioritering, når det gælder om udfyldelse af de to paragraffer. Ebbe Holm inddrager begge dele, når han siger: 'I en realistisk verden bør Folkekirken først udstyres med en selvstændighed som forudsat i Grundlovens § 66 og dernæst indgå på lige fod med de øvrige trossamfund i en samtale og afklaring af, om alle trossamfund i Danmark i virkeligheden ønsker en regulering, som forudsat i Grundlovens § 69'.²⁷ Det egentlige spørgsmål til Folkekirken lyder: Vil den evangelisk-lutherske kirke være trossamfund på linje med de øvrige kirker?²⁸ Når Folkekirken en dag får sin egen forfatning og er blevet et selvstændigt retssubjekt, der kan indgå aftaler, så er grundlaget skabt for en nødvendig religions-ligheds samtale – en dialog om gunstige vilkår for alle kirker og trossamfund, idet en verdsliggjort stat hensynger uden gode betingelser for et nuanceret åndsliv. I denne dialog bør alle trossamfund på lige vilkår drøfte, hvad der bør ændres i lovgivningen og indlede en samtale med staten herom – via et nyt religionsministerium som øverste administrative myndighed for alle.

²⁶ Upubliceret foredrag af Ebbe Holm: '*Religionslighed i Danmark*', dateret 30. august 2005.

²⁷ Ebbe Holm: '*At være trossamfund i Danmark – kræver det en lovgivning?*', se note 20.

²⁸ Se hertil min artikel: '*At være kirke – i lys af evangeliet*' i Roskilde Stiftsbog 2001, s. 55ff.

Baptister ønsker for det *andet*, at alle civile ombud henlægges til de borgerlige myndigheder og at alt, hvad der hører borgernes trosytringer til, forvaltes af trossamfundene selv. Det følger af det generelle syn på, at statens og trossamfundenes opgaver ikke bør sammenblandes. Baptistkirkens ledere har formuleret det sådan: 'Som baptister er vi af den opfattelse, at fødsels-, navne- og dødsregistrering henhører under en statslig opgave, at vielsesmyndighed skal forestås af en offentlig myndighed, medens kirken tager sig af velsignelsen, og at begravelsespladser skal være et statsligt anliggende'.²⁹

Dette peger i en anden retning end den, Lisbet Christoffersen gentagne gange har gjort sig til eksponent for: 'Mit bud ville være, at man undersøgte muligheden for i højere grad at ophæve skel mellem offentlig ret og privat ret på religionsområdet i de nordiske lande med henblik på at sikre det retlige grundlag for, at alle religioner fik offentlighedskarakter og (dermed) legitimitet til at kunne bidrage til samfundets værdisætning'.³⁰ Trossamfundenes offentlighedskarakter og legitimitet til at kunne bidrage til en værdisætning i samfundet hænger ifølge baptisters opfattelse ikke på et retsligt grundlag for disse. Adskillelse mellem stat og kirke betyder ikke adskillelse mellem kirke og samfund. En fri kirke i en fri stat har alle muligheder for at engagere sig i det kulturelle og politiske liv – i et offentligt rum med en åben livssyns-pluralisme.³¹

Som baptister mener vi ikke, at vi ved at arbejde for en sådan løsning kommer til at skade Folkekirken. Tværtimod mener vi, at fx Mogens S. Mogensen, der tilhører Folkekirken, har ret, når han formulerer sig som følger om det netop nedsatte udvalg, der skal arbejde med Folkekirkens forfatning: 'En vigtig grund, til at udvalget efter min mening må sigte mod en afvikling af statskirkeligheden, er, at evangeliets forkyndelse af Kristus som verdens frelser – som jo er det overordnede formål for folkekirken og for det lokale kirkeliv – ikke har godt af at være koblet sammen med statsmagten og hele det politiske liv. Når det nu er fastslået i en kirkeministeriel betænkning, at det er folkekirkens hovedformål, at "forkynde Kristus som verdens frelser", kan det vanskeligt forstås anderledes, end at der i den officielle folkekirke åbnes op for mission ... Her bliver folkekirkens aktuelle statskirkelige karakter et problem, som det bliver vanskeligt at komme uden om'.³² En sådan frisætning af Folkekirken til at gøre det, som kirker er til for i folket, virker baptister altid for med glæde.

²⁹ Se den omtalte kronik i Kristeligt Dagblad 22. august 2001: '*Frihed kræver lighed*' af Ole Thorndal, Ebbe Holm og Rasmus Hylleberg.

³⁰ Se fx Lisbet Christoffersen: 'Offentlig Religion i Staten. Om nordiske retlige betingelser for at være statens offentlige religion', i *Kirke og Kultur* 2/2005, s. 224.

³¹ Se Nigel G. Wright: *Free Church, Free State, A positive Baptist Vision*, Paternoster UK 2005, s. 204ff. Se også min artikel '*Adskil stat og kirke – bland tro og politik*', *Fønix*, nr. 1-2, 2012, s. 124ff.

³² <http://mogensen.eftertanke.dk/> – linket er lagt op den 15. september 2012.

Mit bedste bud på Baptistkirkens – og en række af de øvrige frikirkers – vejvalg vil være 1) frihedsrettigheder skal kombineres med en indsats for øget religionslighed, 2) adskillelsen af civile og kirkelige handlinger skal intensiveres for alle trossamfund, herunder Folkekirken, og 3) en minimal – hvis overhovedet nogen – lovgivning på religionsområdet. Og når Grundloven engang skal revideres, falder § 69 følgelig ud af denne som et uopfyldt historisk levn.

Afrunding

Fremtidens religionsmodel for trossamfund i Danmark kan hente inspiration mange steder – og det er ikke ligegyldigt, hvor vi vender os hen. Det fremgik med al tydelighed for få år siden, da vi diskuterede, hvilken plads religionerne burde have i præambelen til traktaten for et nyt Europa – diskussioner, der endnu engang afslørede de store forskelle på landenes religionsretlige udgangspunkt. I vurderingen af, hvilket vejvalg, Baptistkirken bør tage, skrev Ebbe Holm: 'Vi kan ikke bruge ret mange af de politiske argumenter fra Frankrig om forbud mod at bære hovedbeklædning i offentlige skoler med mindre, det drejer sig om at skabe politisk eller religiøs hetz. ... Lad os derimod forsøge at forstå, hvorfor man i England ikke har en tilsvarende ophedet debat som i visse hjørner af det europæiske fastland om religiøse symboler i det offentlige rum. Det er en kendsgerning, at kirkerne i England gennem de seneste hundrede år har haft en selvstændighed, der har ført til, at samtaler og debatter om religionsfrihedens grænser og symboler er foregået indenfor kirkernes egne rammer og i samtaler mellem de forskellige kirker. Og det er min pointe, at selvstændige – af staterne uafhængige – kirker er de bedste til at give grundlovsbestemmelser om religionsfrihed indhold. Det kan et ikke-religiøst parlament ikke gøre, idet det ikke kan argumentere med indholdet af kirkens budskab. Så længe staterne har sat sig på kirken, forbliver kirkerne en del af religionsfrihedens problemer – og ikke en del af løsningen'.³³

Hermed er der tillige påvist en konstans imellem P. C. Mønsters 'engelske model' fra 1840 og baptistkirkens tænkning om religionernes – kirkernes og trossamfundenes – plads og betydning i en kommende religionsmodel her i landet. *Religionsfriheden* fik vi med Grundloven i 1800-tallet. *Fællesskabet* mellem kirkerne kom med den økumeniske tanke i løbet af 1900-tallet. *Religionsligheden* kommer på vore breddegrader ganske givet med det 21. århundrede.

³³ Fra Ebbe Holms manuskript til '*Ved dagens begyndelse*' i Danmarks Radio, februar 2005.